

Boudewijn de Groot, *Het Land van Maas en Waal* (1967): luisteren en lezen

Vragen en opdrachten voor de leerlingen

Afbeelding: *Op 19 april 1967 kreeg De Groot een gouden plaat voor deze single. Die werd hem in slot Loevestein overhandigd, waar de afgedamde Maas en de Waal samenvloeien tot de Merwede.* (Publiek domein)

Bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Het_Land_van_Maas_en_Waal

1. Heb je al gehoord van de Nederlandse zanger Boudewijn de Groot? *Het Land van Maas en Waal* is een lied van Boudewijn de Groot op een tekst van Lennaert Nijgh, dat in 1966 verscheen. Het is een van zijn bekendste nummers en het enige dat de eerste plaats in de Nederlandse Top 40 bereikte.

2. Beluister het lied op: https://www.youtube.com/watch?v=Lf_96tGSVr0

De tekst is gemakkelijk te vinden: je hoeft maar 'Land van Maas en Waal tekst' in te tikken op Google en de tekst komt vanzelf te voorschijn.

3. Welke indruk maakt het lied op je? Kun je de inhoud goed volgen? Vind je de melodie aantrekkelijk? Zijn de instrumenten goed gekozen?

4. We kunnen duidelijk vijf delen in het lied onderscheiden. Het refrein begint telkens met 'Onder de ... hemel in de ... zon'. We krijgen dan achtereenvolgens: 1. De eerste versie van het refrein, 2. De eerste strofe, 3. De tweede versie van het refrein, 4. De tweede strofe, 5. De derde versie van het refrein. Ga na of dat klopt.

5. We bekijken nu het eerste deel (de eerste versie van het refrein):

'Onder de groene hemel in de blauwe zon
speelt het blikken harmonieorkest in een grote regenton.
Daar trekt over de heuvels en door het grote bos
de lange stoet de bergen in van het circus Jeroen Bosch.
En we praten en we zingen en we lachen allemaal,
want daar achter de hoge bergen ligt het Land van Maas en Waal.'

Woordverklaring

- de titel 'Het Land van Maas en Waal' verwijst naar een bestaande streek in de Nederlandse provincie Gelderland, gelegen tussen de Maas en de Waal (een bijrivier van de Rijn). Zie:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Land_van_Maas_en_Waal

- harmonieorkest: een orkest dat bestaat uit houten en koperen blaasinstrumenten en slagwerk en dat vooral gebruikt wordt voor de uitvoering van marsmuziek.

- Jeroen Bosch (1450-1516): Hollandse schilder uit de 15de eeuw, geboren en overleden in 's-Hertogenbosch (vandaar zijn naam), die bekend is voor zijn fantasierijke, bizarre onderwerpen, met veel monsters en demonen. Zijn

bekendste werk is het drieluik *De tuin der lusten*. De schilderijen van Bosch zijn moeilijk te interpreteren en sommigen denken zelfs dat hij krankzinnig was. Zie: https://nl.wikipedia.org/wiki/Jheronimus_Bosch

Afbeelding: *Jeroen Bosch, De tuin der lusten (detail)*. (Publiek domein)

Bron:

[https://nl.wikipedia.org/wiki/De_tuin_der_lusten#/media/Bestand:J. Bosch The Garden of Earthly Delights \(detail 5\).jpg](https://nl.wikipedia.org/wiki/De_tuin_der_lusten#/media/Bestand:J._Bosch_The_Garden_of_Earthly_Delights_(detail_5).jpg)

In deze eerste versie van het refrein vallen al een aantal zaken op, die net als het werk van Bosch duidelijk gefantaseerd zijn. Welke zijn dat?

6. Het tweede deel van het lied is de eerste strofe. Lees dit deel en gebruik de woordverklaring bij je lectuur:

‘Ik loop gearmd met een kater voorop,
 daarachter twee konijnen met een trechter op hun kop.
 En dan de grote snoeshaan, die legt een glazen ei.
 Wanneer je het schudt, dan sneeuwt het op de Egmondse abdij.
 Ik reik een meisje mijn koperen hand,
 dan komen er twee Moren met hun schepen in de hand.
 Dan blaast er de fanfare ter ere van de schaar,
 die trouwt er met de vingerhoed, ze houden van elkaar.’

Woordverklaring

- met een kater (dubbelzinnig): het kan gaan om een mannelijke kat of om de lichamelijke kwalen na een overdreven drankgebruik.

- konijnen met een trechter op hun kop: dit zou een voorstelling kunnen zijn uit een schilderij van Jeroen Bosch. De trechter verwijst naar de waanzin.

Afbeelding: Jeroen Bosch, figuur met een trechter op zijn hoofd. Hij heeft dus een punthoofd. 'Ergens een punthoofd van krijgen' betekent: er compleet gek van worden. (Publiek domein)
Bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/De_keisnijding

- snoeshaan: betekende oorspronkelijk 'kalkoen' en betekent nu: een rare kerel (een idioot) of iemand die heel tevreden is met zichzelf en dat laat blijken (een opschepper).

- glazen ei: glazen bol, die gevuld is met een vloeistof en korrels (een sneeuwbol). Als je die schudt, dan lijkt het te sneeuwen op het tafereel, dat erin wordt afgebeeld. Zie: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Sneeuwbol>.

- Egmondse abdij: de abdij van Egmond in Noord-Holland was het oudste klooster van Nederland. In 1573 werd de abdij op bevel van Willem van Oranje door de Geuzen verwoest. Zie: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Sint-Adelbertabdij>

- Moren: met die naam verwees men in de middeleeuwen naar de islamitische bevolking, die onder meer in Spanje en op Sicilië woonde. De Moren waren net als de Geuzen tegenstanders van de Spaanse koning en ze maakten als zeerovers de Middellandse Zee onveilig, vandaar wellicht: 'met hun schepen in de hand'. Zie: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Moren>

- fanfare: een fanfareorkest bevat alleen koperen blaasinstrumenten en slagwerk.

- schaar (dubbelzinnig): de 'schare' (het gezelschap) en de schaar (om te knippen).

In deze strofe wordt een stoet beschreven, die bestaat uit vreemde figuren en elementen. Kun je aan dit gezelschap een touw vastknopen?

7. We lezen nu het derde deel van het lied (het tweede refrein):

'En onder de purperen hemel in de bruine zon
speelt nog steeds het harmonieorkest in een grote regenton.
Daar trekt over de heuvels en door het grote bos
de lange stoet de bergen in van het circus Jeroen Bosch.
En we praten en we zingen en we lachen allemaal,
want daar achter de hoge bergen ligt het Land van Maas en Waal.'

Er zijn een aantal zaken die niet lijken te kloppen in dit refrein: de kleuren van de hemel en de zon zijn gewijzigd, het orkest zit in een regenton en er is sprake van heuvels of bergen, die in het echte Land van Maas en Waal nergens te bespeuren zijn. De tekst wordt hoe langer hoe vreemder...

8. Misschien brengt het vierde deel (de tweede strofe) meer duidelijkheid:

'We zijn aan de koning van Spanje ontsnapt,
die had ons in zijn bed en de provisiekast betrappt.
We staken alle kerken met brandewijn in brand,
't is koudvuur, dus het geeft niet en het komt niet in de krant.
Het leed is geleden, de horizon schijnt,
wanneer de doden dronken zijn en Pierlala verdwijnt.
Dan steken we de loftrompet en ook de dikke draak
en eten 's avonds zandgebak op het feestje bij Klaas Vaak.'

Woordverklaring

- de koning van Spanje: is wellicht Filips de Tweede, de zoon van Keizer Karel, die oorlog voerde in de Nederlanden tijdens de zestiende eeuw (de Tachtigjarige Oorlog). Hij was een groot liefhebber van het werk van Jeroen Bosch.
- provisiekast: voorraadkast met levensmiddelen.
- brandewijn: sterke drank, die werd 'gebrand', dat wil zeggen: gestookt, gedistilleerd uit gegiste wijn. Met 'branden' (vuur) heeft dit natuurlijk niets te maken, hoewel je brandewijn wel in brand kunt steken om een gerecht te flamberen, bv. pannenkoeken.
- koudvuur: een ziekte van de ledematen, die verrotten en afsterven (gangreen).
- Pierlala: grappige benaming voor de dood (vergelijk met 'Pietje de dood' en 'Magere Hein').
- de loftrumpet steken (uitbundig prijzen) en de draak steken (voor de gek houden): de beide uitdrukkingen worden hier grammaticaal samengetrokken, maar eigenlijk kan dat niet, omdat je de loftrumpet steekt *over* iets en de draak steekt *met* iets. Zo'n ongeoorloofde samentrekking noemt men een zeugma. Zeugma is een Grieks woord, dat 'verbinding' betekent. Het slaat op de verbinding van een woord (bv. nemen) met twee andere (bv. het geld en de benen) in: 'Hij nam het geld en de benen'. Maar omdat 'nemen' hier twee verschillende betekenissen heeft, moet je het herhalen: 'Hij nam eerst het geld en daarna nam hij de benen'. Hier gaat het om de verbinding van 'steken' met 'de loftrumpet' en 'de draak' in twee verschillende uitdrukkingen. Zo'n zeugma heeft vaak een verrassend en zelfs een komisch effect. De lezer wordt even op het verkeerde been gezet. Dat komt doordat de samentrekking op zichzelf klopt: het samengetrokken deel (steken) heeft de dezelfde vorm en je kunt het ook op dezelfde positie in de zin invullen. Maar omdat de betekenis verschilt (en het voorzetsel), is de samentrekking niet mogelijk. Ga dat na.
- zandgebak: zandkoekjes.
- Klaas Vaak: het zandmannetje, dat de kinderen zand in de ogen komt strooien om ze te laten slapen (vandaar ook zandgebak).

In deze strofe is duidelijk sprake van een aantal zaken die door middel van betekenis- of klankassociaties met mekaar worden verbonden. Kun je aangeven waar dat gebeurt?

9. Het laatste deel van het lied is de gedeeltelijke herhaling van het refrein:

'En onder de gouden hemel in de zilveren zon
speelt altijd het harmonieorkest in een grote regenton.
Daar trekt over de heuvels en door het grote bos
de stoet voorgoed de bergen in van het circus Jeroen Bosch.
En we praten en we zingen en we lachen allemaal...
het Land van Maas en Waal, van Maas en Waal,
van Maas en Waal, van Maas en Waal.'

Ook nu weer zijn de kleuren van de hemel en de zon gewijzigd. Zie je nog andere wijzigingen?

10. De vraag is natuurlijk hoe we deze vreemde en onsamenhangende tekst moeten interpreteren. We zien een stoet passeren met rare figuren, die uit een schilderij van Jeroen Bosch afkomstig zouden kunnen zijn. Het zijn kennelijk Geuzen in opstand tegen de Spaanse koning, die wellicht klaar zijn met hun expeditie en 's avonds op weg zijn naar een land, waar ze zich op hun gemak voelen en geen last meer hebben van de Spaanse vijand.

Maar wat hier wordt uitgebeeld is duidelijk niet de nuchtere werkelijkheid. Het lijkt meer op een droomwereld, een nachtmerrie, die gelukkig goed eindigt. Voor de verklaring van deze droom zouden we een beroep kunnen doen op de theorieën van de psychoanalyse in verband met de interpretatie van dromen. Typisch voor dromen zijn twee verschijnselen: de vervorming of verschuiving van de werkelijkheid en de verdichting van de werkelijkheid. Bij een vervorming of verschuiving van de werkelijkheid wordt iets uit de werkelijkheid in de droom vervangen door iets anders, bv. een moeilijke opgave waar je voor staat, wordt in de droom vervangen door een moeilijk examen dat je moet afleggen. Bij een verdichting worden elementen uit de werkelijkheid die niets met elkaar te maken hebben, in de droom met elkaar verbonden. Je verbindt dus elementen met elkaar, die eigenlijk niet bij elkaar horen. Je droomt bijvoorbeeld dat je iemand ontmoet op een plaats waar die persoon helemaal niet thuishoort. Als je droomt dat je de president van Amerika ontmoet op een fuif van de jeugdbeweging, dan is dat een verdichting. De fabeldieren uit de mythologie (bv. de sirene, die half mens en half vis is) zijn typische voorbeelden van verdichtingen.

Afbeelding: *Fabeldieren*. (Publiek domein)

Bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_fabeldieren

De verandering van de kleuren van de hemel en de zon is een voorbeeld van een vervorming of een verschuiving. Kun je verklaren waarom die eerst groen en blauw zijn, dan purper en bruin, en ten slotte goud en zilver zijn geworden?

Andere voorbeelden van verschuiving zijn: het blikken harmonieorkest (in plaats van koperen), de regenton waarin het orkest speelt (in plaats van een muziektent of kiosk) en het circus Jeroen Bosch, in plaats van een schilderij. Kun je ook die verschuivingen verklaren?

Een voorbeeld van verdichting is het landschap van het land van Maas en Waal, dat hier een soort sprookjesland is geworden met heuvels en hoge bergen, precies zoals je in een droom ook wel eens terechtkomt in een omgeving, waarin je helemaal niet thuis hoort. Iedereen is in zijn droom al wel eens op plaatsen geweest, die hij niet herkent en waar hij zich niet op zijn gemak voelt.

De hele eerste strofe is één grote verdichting. De circusstoet bestaat immers uit personages die helemaal niet bij mekaar horen: de ik (een soldaat van de Geuzen), een meisje, een kater, konijnen, een snoeshaan (half dier, half mens) en een aantal voorwerpen, die niet bij elkaar passen. Maar in de tekst wordt voortdurend beklemtoond, dat ze wel bij elkaar horen. Op het einde van de strofe heeft er zelfs een huwelijk plaats. De volgende combinaties kunnen ook als een verdichting beschouwd worden: de ik met een kater, de konijnen met een trechter op het hoofd, het glazen ei met de abdij en de Moren met hun schepen. Kun je die combinaties verklaren?

De tweede strofe maakt nog duidelijker wat de historische achtergrond is van het gebeuren: de Tachtigjarige oorlog tegen Spanje, waaraan al werd gerefereerd in de eerste strofe (de verwoesting van de abdij van Egmond en de Moren, die onderdrukt werden door de Spanjaarden). Nu wordt er expliciet verwezen naar de Beeldenstorm van 1544, waarbij kerken en kloosters in brand werden gestoken, en naar Filips II, de koning van Spanje. De stoet blijkt nu te bestaan uit Geuzen, die na hun plunderingen en brandstichtingen in de Zuidelijke Nederlanden naar veiliger oorden in de Noordelijke Nederlanden trekken.

Kun je de volgende verschuivingen in de tweede strofe verklaren?

- brandewijn
- koudvuur
- het komt niet in de krant
- de horizon schijnt

- de doden zijn dronken
- Pierlala verdwijnt
- dan steken we de loftrompet en ook de dikke draak
- zandgebak op het feestje bij Klaas Vaak.

11. Bespreek de vorm van de tekst: de rijmen, het ritme en de klank.

12. Beluister de gezongen tekst opnieuw en let daarbij op de instrumentatie en het ritme. Er zijn ook enkele klankeffecten te horen. Kun je ze herkennen?

13. Het nummer staat op de lp of de cd *Voor de overlevenden* uit 1966. Alle teksten zijn geschreven door Lennaert Nijgh. Het album werd bekroond met een platina plaat en De Groot ontving er ook een Edison voor. De andere nummers van dit album zijn zeker de moeite waard om beluisterd te worden.

Zie: https://nl.wikipedia.org/wiki/Voor_de_overlevenden

Jan Uyttendaele

N.B. Dit leermiddel kan op een flexibele manier gebruikt worden, dat wil zeggen dat het aangepast kan worden aan de didactische context en de doelgroep (het niveau en de leeftijd van de leerlingen). Daarom wordt het aangeboden als Word-document. Het valt onder de licentie *Creative Commons*, dat wil zeggen dat leraren het lesmateriaal alleen voor hun eigen lespraktijk mogen gebruiken (met vermelding van de maker) en niet voor commerciële doeleinden. Zie: <https://klascement.info/help/wat-is-creative-commons/>